

ЦЕНТАР ЗА ПРАВНИ
ИСТРАЖУВАЊА И АНАЛИЗИ
CENTER FOR LEGAL RESEARCH AND ANALYSIS

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
АКАДЕМИЈА ЗА СУДИИ И ЈАВНИ ОБВИНИТЕЛИ
ПАВЕЛ ШАТЕВ

ПРАВНА АРГУМЕНТАЦИЈА, СТРУКТУРА И ОБРАЗЛОЖЕНИЕ НА ПРЕСУДИТЕ

НАЦРТ - ПРОГРАМА ЗА ПОЧЕТНА ОБУКА НА СЛУШАТЕЛИ
ВО АКАДЕМИЈАТА ЗА СУДИИ И ОБВИНИТЕЛИ

ПРАВНА АРГУМЕНТАЦИЈА, СТРУКТУРА И ОБРАЗЛОЖЕНИЕ НА ПРЕСУДИТЕ

НАЦРТ - ПРОГРАМА ЗА ПОЧЕТНА ОБУКА НА СЛУШАТЕЛИ
ВО АКАДЕМИЈАТА ЗА СУДИИ И ОБВИНИТЕЛИ

ПРАВНА АРГУМЕНТАЦИЈА, СТРУКТУРА И ОБРАЗЛОЖЕНИЕ НА ПРЕСУДИТЕ

НАЦРТ-ПРОГРАМА ЗА НАПРЕДНА ОБУКА НА СУДИИ, СТРУЧНИ СУДСКИ СОРАБОТНИЦИ И ДРУГИ ЦЕЛНИ ГРУПИ

Издава:
Центар за правни истражувања и анализи

За издавачот:
Лидија Стојкова Зафировска

Подготвиле:
Д-р Мирјана Лазарова Трајковска, поранешен судија во Европскиот суд за човекови права
м-р Велимир Деловски
проф. д-р Гоце Наумовски

Ликовно графичко обликување и печат:
Релатив

СОДРЖИНА:

ВОВЕД.....	5
ЦЕЛИ НА ОБУКАТА.....	6
ЦЕЛНИ ГРУПИ.....	6
МЕТОДОЛОГИЈА НА ОБУКИТЕ.....	7
СТРУКТУРА И ПРИОД НА ПРОГРАМАТА.....	9
Структура на пресудите на ЕСЧП наспроти структурата на пресудите на судовите во Република Македонија.....	10
Каква „нова“ структура на пресудите?.....	11
Какво „ново“ образложение на пресудите?.....	13
СОДРЖИНА НА ПРОГРАМАТА.....	17
ЛИТЕРАТУРА И РАБОТНИ МАТЕРИЈАЛИ:.....	20
ВЕЖБИ И ПРИМЕРИ.....	21
СОДРЖИНА НА ПРОГРАМАТА.....	26

ВОВЕД

Правната аргументација како значајна интердисциплинарна компонента на обуката на судиите, јавните обвинители, адвокатите, стручните соработници и целните групи во правосудството, органите на државната управа и останатите чинители на правниот систем има значајно влијание врз квалитетот на правните акти. Во согласност со потребите за примена на меѓународните и европските правни стандарди во реформите за унапредување на правосудниот систем на Република Македонија, од суштествено значење е продлабочувањето на знаењето и вештините во сферата на правното расудување и правната аргументација. Познавањето на основните категории на правната логика и правилната примена на аргументите се суштествен услов за квалитетни, издржани и оправдани пресуди и правни акти.

Во мноштво пресуди на Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП), пред сè оние кои се однесуваат на правото на правично судење од членот 6 од Европската конвенција за човекови права, се нагласува потребата од постоење на јасно, прецизно и задоволително образложение на судските одлуки на националните судови. Истовремено, се истакнува дека недостатокот од такво образложение може да доведе до повреда на правото на правично судење. Во извештаите на Европската комисија за напредокот на Република Македонија се укажува на потребата од системски подобрувања на квалитетот на правдата, преку зголемено аргументирање и транспарентност на судските пресуди, како и зголемено и доследно користење на праксата на ЕСЧП и на повисоките домашни судови. Дополнително, во неколку пресуди донесени против Република Македонија беше констатирана повреда на правото на правично судење од членот 6 од Конвенцијата токму поради отсуството на образложение во пресудите на домашните судови.¹

Правото на образложена пресуда е вкоренето во еден од темелните принципи на Конвенцијата, кој има цел да го заштити граѓанинот од каква било арбитрарност и произволност при постапувањето на домашните судови. Се нагласува дека пресудите на националните судови мора да содржат причини кои се доволно јасни и аргументирани за да одговорат на материјално-правните и формално-правните аргументи на засегнатите страни во односната постапка. Правото на образложена пресуда првенствено се посматра во контекст на правото на правично судење, односно од гледна точка на правичноста на целокупната постапка за којашто станува збор. Ова право е поврзано со правото на пристап до правда, односно правото на пристап до суд со оглед дека тоа изискува темелно адресирање од страна на судот на сите релевантни фактички и правни прашања кои се покренати во определен случај.

Иако причините односно образложението на пресудата и не мора да бидат изнесени во некоја точно определена пишана форма или изразени низ точно утврдена структура на пресудата, сепак, може да се смета дека правилното структурирање на пресудата налага изработка на листа прашања кои дефинитивно мора да бидат опфатени во самата пресуда преку образложението на пресудата, во зависност од видот на правното прашање кое е предмет на самата постапка. Притоа, важно е да се спроведе правилна примена на Европската конвенција за човекови права и на судската пракса на судот во Стразбур, сфатени како збир принципи, стандарди и правни становишта, заземени од страна на судиите на ЕСЧП низ процесот на примена на Конвенцијата врз индивидуалните жалби поднесени до ЕСЧП. Со тоа, не само што би се постигнала поголема јасност и прецизност на пресудите туку би се постигнала извесна конзистентност во нивната изработка, со што би се придонело кон што е можно поголемо изедначување на квалитетот на пресудите кои ги изготвуваат различните судови на територијата на Република Македонија. Уште позначајно е дека со редефинирањето на пресудите, особено во поглед на нивното образложение, и неговото доведување во согласност на праксата на Европскиот суд за човекови права, во голема мера би се зголемила и правната сигурност на граѓаните и нивната доверба во правосудниот систем, која е значително условена од квалитетот на правдата којашто тие ја добиваат на национално ниво, што, пак, секако посредно би влијаело врз намалување на бројот на жалби кои тие би ги поднесувале во Стразбур, во согласност со принципот на супсидијарност. Структурата на пресудите во голем дел би била задржана, но квалитативно подобрена во некои сегменти, со особено внимание на делот на образложението.

¹ Таков беше случајот со пресудите на ЕСЧП во случаите Атанасовски против Република Македонија (жалба бр. 36815/03), (пресуда од 14 јануари 2010 година) и Стоилковска против Република Македонија (жалба бр. 29784/07, пресуда од 18 јули 2013 година).

ЦЕЛИ НА ОБУКАТА

Правната аргументација ги обезбедува податоците, претпоставките и методите од областите како што се: правната теорија, правната филозофија, логиката, теоријата на аргументација, реториката, лингвистиката, теоријата на литература, филозофијата, социологијата и други области.²

Значењето на правната аргументација произлегува од карактерот што таа го има како клучен елемент на дијалогот за прифатливоста на правните ставови. Во критичкиот дијалог, прифаќањето на правните гледишта е проверливо преку критичко сомневање изразено од спротивната страна или од поширока критичка публика.

Обуката по правна аргументација ги има и следниве специфични цели:

- Да воспостави вештини во кои централно место има дијалектичкиот приод за правна дискусија преку која спорот треба да се реши на рационален начин. Со цел да се даде адекватна евалуација на правната аргументација, обуката нуди низа теоретски модели за реконструкција на правните аргументи, преку примена на основни правила.
- Да ја афирмира оправданоста на одлуките од правен карактер врз формални, материјални и процедурални основи, вклучувајќи и хевристички алатки за анализи и дискусија.

Притоа, целта на обуките ќе биде подигнување на свеста на учесниците (претежно судии и нивни стручни соработници) за важноста на правилното структурирање и образложување на домашните пресуди за соодветната имплементација на правото на ЕСЧП, како и заради ефективна заштита на правата и слободите на граѓаните на национално ниво. Намерата е да се постигне поуспешна и поефикасна имплементација на праксата на ЕСЧП во националниот правен поредок, од една, како и да им се даде значителна и практична помош на македонските судии во пишувањето на пресудите на начин кој е во согласност со клучните структурални елементи на пресудите на ЕСЧП, од аспект на образложението и правната аргументација, од друга страна. За таа цел, понатаму во текстот ќе се обидеме да дадеме компаративна анализа на структурата на пресудите на Судот во Стразбур во однос на пресудите на националните судови во Република Македонија.

ЦЕЛНИ ГРУПИ

Почетните обуки за правна аргументација, структура и образложение на пресудите опфаќаат повеќе целни групи, во согласност со потребите на сите засегнати чинители, и тоа:

- Судиите од сите основни и апелациони судови на територијата на Република Македонија, како и судиите на Управниот суд, Вишиот управен суд и на Врховниот суд.
- Стручните судски соработници.
- Кандидатите за идни судии и јавни обвинители, слушатели на Академијата за судии и јавни обвинители.
- Бирото за застапување на Република Македонија пред ЕСЧП.
- Други заинтересирани слушатели.

Истите овие обуки би можеле да се прилагодат и применат и за потребите на правните клиници и практичните работилници и обуки кои се одржуваат на правните факултети во државата.

2 Feteris, E.T. (1999). Fundamentals of Legal Argumentation, Kluwer Academic Publishing.

МЕТОДОЛОГИЈА НА ОБУКИТЕ

Во рамките на обуката по Правна аргументација се користат различни комбинации на техники на работа, меѓу кои се вклучени:

- воведни излагања на предавачот (општи насоки за конкретната тема);
- интерактивни дискусии со активно учество на слушателите;
- истражувачки проекти (индивидуални или групни) кои вклучуваат поподробно разработување на одредени тематски целини, во или вон материјата;
- изработка и одбрана на есеи (изработка на аргументативен есеј);
- подготовка и испорачување на форензички говор;
- практични вежби (анализа и изработка на акти од областа на правосудството).

Обуките имаат задача практично да ги оспособат македонските судии за доследно спроведување на предложените модификации во структурата на пресудите по одделни категории прашања кои ќе бидат посебно разгледувани. Тоа треба да доведе до практична примена на редефинираната структура на пресудите при секојдневното постапување на судиите во фазата на изработка на пресудите по предметите по кои тие постапувале.

Тоа би било постигнато откако учесниците во обуките претходно ќе се стекнат со одредени теоретски знаења за начинот на кој се структурирани пресудите на Европскиот суд за човекови права и начинот на кој во нив се врши образложувањето на сите аспекти на предметот, во зависност од видот на правните прашања кои се поставуваат и членовите на Конвенцијата кои се засегнати, а со цел да се пристапи кон вградување на клучните елементи на Стразбуршките пресуди во пресудите на домашните судови.

Дополнително, стекнатите знаења во текот на обуката би биле надградени со развивање практични вештини за запазување на предложената структура на пресудите, особено во делот на подобрените образложенија на пресудите, што пак, може да се постигне само откако ќе се пристапи кон разгледување на конкретни студии на случај, како и спроведување на евалуација на учесниците на обуката преку задавање задача за пишување, односно драфтирање на неколку пресуди во согласност со востановените правила и предложените листи за проверка (check lists).

Како што беше погоре споменато, обуките би се развивале и одвивале со примена на метод на споделување на теоретските знаења, преку споделување на примерите и најдобрите практики на ЕСЧП во вид на неколку сесии на интерактивни работилници. Притоа, ќе биде запазен методот на комбинација на предавања со практична работа, во која ќе бидат вклучени различни методи, техники и алатки за обучување, вклучувајќи вежби и дискусии по однос на практичните искуства низ кои веќе поминале учесниците, анализи на студии на случај како и работење на конкретни задачи кои би се состоеле во изработка на одлуки за зададени случаи. При подготовката на овие задачи, од учесниците ќе се очекува за одделен случај да изработат одлука врз основа на околностите на случајот, или пак да направат преработка на веќе донесената одлука со цел нејзино подобро структурирање и поквалитетно образложување во контекст на предложената матрица за структурирање на пресудата, проследена со соодветна листа за проверка (check list).

Заради остварување на целите на обуките и спроведување на зацртаната методолошка рамка, се предлага обуките да се изведуваат во помали групи кои би вклучувале од 15 до 20 учесници за на сите учесници да им се овозможи активно да учествуваат во нив. Воедно, секоја од подолунаведените сесии ќе биде во траење од најмалку 5-6 часа со што ќе се овозможи доволно време како за презентација на планираните тематски содржини, така и за отворена дискусија и анализа на студиите на случаи, како и дизајнирање на структура за зададената студија на случај во согласност со дадените упатства.

Наставниот план (курикулум) на почетните обуки за правна аргументација, структура и образложение на пресудите на домашните судови во согласност со структурата на пресудите на ЕСЧП, е општ и на судиите и на нивните стручни соработници, како и на слушателите на Академијата за судии и јавни обвинители, им овозможува да се стекнат со знаења и вештини неопходни за работа на предмети од различна правна материја (граѓанска, управна, кривична и прекршочна). Притоа, курикулумот за почетната обука опфаќа наставен план за поголем број сесии кои се презентирани подолу. Исто така, треба да се напомене дека листата на случаи кои би биле разгледувани во рамките на секоја од сесиите не е исцрпна, туку претставува само пример на неколку релевантни случаи од богатата пракса на ЕСЧП, така што таа би можела и натаму да се надополнува и надградува, во зависност од интересот на учесниците на обуката, како и според мислењето на предавачот ангажиран во предметната сесија.

СТРУКТУРА И ПРИОД НА ПРОГРАМАТА

Целта на обуката е да ги запознае слушателите со теми и прашања од правното расудување и правната аргументација со пристап кој опфаќа три целини. **Првиот дел (првата сесија) (Вовед во правното расудување)** ги разработува основните елементи на правното расудување, односно на правната логика.

Овој дел се фокусира на принципите кои го разликуваат коректното од некоректното расудување. Посебностите на правното расудување, заземаат посебно место во овој дел од обуката. Спецификите кои произлегуваат од карактерот на логичката мисла во правото која не ги вклучува сите облици на расудување (констатацијата на Сорі *Секое расудување е размислување, но не секое размислување е расудување*) е исто така централна категорија во овој дел на обуката. Оттука, правното мислење претставува примена на рефлексивното мислење во решавањето на правните проблеми.³ Слушателите се соочуваат со основните прашања во сложениот процес на резонирање:

- Дали се решава проблемот?
- Дали заклучокот произлегува од употребените или од претпоставените премиси?
- Дали премисите даваат доволна основа за прифаќање на заклучокот?

Ако одговорот на овие прашања е потврден, расудувањето е точно, во спротивно – тоа е неточно.⁴

Натаму, овој дел од обуката ги опфаќа и основните поими на правната логика, преку разработка на повеќе студии на случаи од споредбените правни системи.

Во вториот дел (**втора сесија) (Основи на правната аргументација)** се дава осврт на аргументацијата во контекст на толкувањето на правните норми, различните приоди на правната аргументација, како и деталниот преглед на различните модели.

Овој дел поаѓа од суштествената улога на правната аргументација во правната теорија и практика: адвокатот во судот настојува со аргументи да ги поткрепи ставовите и да успее во судскиот спор; од судијата се очекува да ја оправда одлуката со аргументи; законодавецот е должен да го поткрепи својот предлог-закон со аргументи за причините за законот; правните теоретичари ги оправдуваат своите ставови во правната наука и меѓу колегите со презентација на аргументите; правното становиште чија цел е да биде прифатено од другите, нужно во себе вклучува аргументи.⁵

Вториот дел од обуката настојува да го запознае слушателот со основните методи за анализа и евалуација на правната аргументација, односно како соодветно да бидат анализирани и валоризирани аргументите, со цел да се задоволат основните универзални и специјални правни критериуми за рационалност на правните акти и посебно на пресудите.

3 Aldisert, R.J. (1997). *Logic for Lawyers, A Guide to Clear Legal Thinking*, National Institute for Trial Advocacy, Notre Dame, Indiana, p.1-42

4 Ibidem.

5 Feteris, E.T. (1999). *Fundamentals of Legal Argumentation*, Kluwer Academic Publishing, p.1

Конкретно, втората сесија ги разработува следниве модели: Аргументациониот модел на Тулмин; Меккормиковата теорија на оправданост на судските одлуки; Процесната теорија на правна аргументација на Алекси; Теоријата на оправданост на правните толкувања на Аарнио; Теоријата на трансформации во правото на Печеник; Прагма-дијалектичката теорија на правна аргументација и Теоријата на комуникациска рационалност на Хабермас.

Третиот дел од обуката (**трета сесија**) ја разработува „Новата реторика на Перелман“ како едно од највисоките достигнувања во истражувањата на теоријата на аргументацијата. Релевантноста на оваа теорија за правната аргументација посебно доаѓа до израз при Перелмановите ставови за специфичноста на фактите во правото кои произлегуваат од посебните дефиниции за тоа што е факт. Така според Перелман, правниците за факт го сметаат она што правните текстови бараат или дозволуваат да биде факт, а не она за што универзалната публика смета дека е факт, па оттука судиите не можат да воспостават факт врз основа на сознание што го стекнале надвор од правилата на постапката.⁶ Се чини дека ова е еден од најголемите предизвици на современата правна аргументација, што во контекст на промените во македонскиот правен систем добива уште поголемо значење.

Конкретно, третата сесија ги разработува следниве аспекти на „Новата реторика на Перелман“: 1) Рамките на аргументацијата (Демонстрација и аргументација; Контакт на умовите; Говорникот и публиката; Публиката како конструкција на говорникот; Прилагодување на говорникот кон публиката; Уверување и разубедување; Универзална публика; Аргументација пред еден слушател; Самоодлучување; Ефекти на аргументацијата; Аргументација и насилство; Аргументација и посветеност). 2) Почетна точка на аргументите (Премисите на аргументацијата; Факти и вистини; Претпоставки; Вредности; Апстрактни и конкретни вредности; Хиерархии; *Loci*, Спогодби за одредена специјална публика; Спогодби специфични за секоја дискусија); 3) Избор на податоци и нивна адаптација на целите на аргументацијата; 4) Презентација на податоците во форма на дискурс; 5) Техники на аргументацијата (Квазилогички аргументи; Аргументи засновани на структурата на реалноста; Релации кои ја воспоставуваат структурата на реалноста; Дисоцијација на концепти; Интеракција на аргументите).

Со четвртиот и петтиот дел од обуката (**четврта и петта сесија**) се опфаќаат студии на случаи и практични совети и вежби кои ќе овозможат слушателите полесно да ги применат сознанијата за примената на правните аргументи од првите три сесии, како и да ги унапредат вештините од областа на правното пишување и форензичката реторика.

Четвртата сесија содржи упатства според кои слушателите преку примери треба да ги идентификуваат досегашните искуства од примената на аргументацијата во правниот систем на Република Македонија, во насока на стекнување вештини за унапредување и усовршување на техниките.

⁶ Perelman, C., Olbrechts-Tyteca, L. (2013). *The New Rhetoric, A Treatise on Argumentation*, University of Notre Dame Press, p.102.

Структура на пресудите на ЕСЧП наспроти структурата на пресудите на судовите во Република Македонија

Пресудите на ЕСЧП се структурирани на начин кој доследно се применува во илјадниците предмети кои дошле во фаза на мериторно одлучување преку донесување на пресуда (judgment). Покрај пресудите, ЕСЧП одлучува и со одлуки (decisions) со кои по правило Судот се произнесува по однос на допуштеноста на жалбата без притоа да се впушти во мериторно решавање на правната работа и на жалбените наводи содржани во предметната жалба.

Во согласност со досега востановената пракса, секоја пресуда на ЕСЧП ги опфаќа следните елементи:

- Воведен дел со неколку значајни информации, вклучувајќи го одделот на ЕСЧП што постапувал и одлучувал по предметот, називот на предметот (според името на жалителот), бројот на жалбата, датумот на донесување на пресудата (и подоцна, датум кога таа станала правосилна и извршна), како и поименичниот состав на судската формација која ја донела пресудата (Советот од 7 судии или Големиот судски совет од 17 судии);
- *Кус приказ на постапката пред ЕСЧП* (датум на иницирање на постапката со поднесување на жалбата до ЕСЧП, име и презиме, државјанство и место на живеење на жалителите, име и седиште на застапникот/адвокатот на жалителот, име на владиниот агент кој ја застапува тужената држава во односниот случај и датум кога предметот бил доставен на произнесување до канцеларијата на владиниот агент, како и клучен жалбен навод на жалителот);
- *Факти*, со што се презентира фактичката основа на случајот, каде што детално е прикажана целокупната постапка вклучувајќи ги сите административни и судски инстанци, како и даден преглед на релевантното (национално и/или меѓународно) право и пракса. Тука, покрај важечкото законодавство применето во конкретниот предмет и постапка, се наведуваат и примери од националната судска пракса која е релевантна за дадениот случај;
- *Право*, најзначајниот сегмент во структурата на пресудите на ЕСЧП кој се состои од два дела, и тоа:
 - A) анализа на допуштеноста (во некои случаи) преку изнесување на аргументи и наводи на страните по однос на прифатливоста на жалбата, за потоа да следува и заклучок на Судот во поглед на (не)исполнување на критериумите за прифатливост од членот 35 од Конвенцијата, и
 - B) анализа на меритумот на предметната жалба, која ги опфаќа како наводите, односно аргументите на странките (жалителот од една, и владата на засегнатата држава, од друга страна, и/или и евентуалниот трет, замешувач во предметот), така и оценката на Судот, која ги вклучува општите принципи, заедно со примената на тие општи принципи врз околностите на предметот. Токму анализата на овие принципи генерално, како и во контекст на околностите на дадениот случај е она на што националните судови треба да обрнат најголемо внимание при вградувањето на елементи од праксата на ЕСЧП, односно нејзино цитирање во нивните пресуди. Во овој дел од структурата на пресудите на ЕСЧП може да се најде релевантната правна аргументација, односно образложението 10 на самиот ЕСЧП по однос на предметот по којшто тој постапувал и поради кои дошол до определен исход;
- *Одлука на Судот за примена на членот 41* од Конвенцијата при евентуално констатирање повреда и досудување правично обесштетување за жалителот (во вид на надомест на материјалната и/или нематеријалната штета и досудување на трошоците и издатоците на застапникот на жалителот), како и во поретки случаи одлука на Судот за примена на членот 46 од Конвенцијата во смисла на наложување да се преземат конкретни поединечни или општи мерки за извршување на односната пресуда (како на пример, враќање на разрешен судија на неговата функција, враќање на предмет или имот кој на апликантот му бил незаконито одземен или чиешто одземање било непропорционално на целта заради која се спроведува конфискацијата, укинување на определена законска одредба или менување на делови од закон кој е спротивен на правата и слободите загарантирани со Конвенцијата и сл.); и

- *Диспозитив на пресудата* во кој се укажува дали дошло до повреда на одреден член од Конвенцијата, и се наведува износот кој му се досудува на жалителот, на име на правично обесштетување.

Некои пресуди на ЕСЧП содржат и издвоено мислење или мислење на согласување, коешто претставува составен дел на пресудата. Тие честопати му помагаат на читателот да ја разбере содржината на таа пресуда во целина.

За разлика од погоренаведената структура, пресудите на судовите во Република Македонија имаат сосема поинаква структура којашто се сведува на три клучни компоненти, и тоа:

- Вовед;
- Изрека (диспозитив); и
- Образложение.

Не навлегувајќи подетално во овие три составни делови на секоја пресуда, а со оглед дека тие се веќе добро познати, може да се заклучи дека е очигледна разликата во структурата на пресудите на македонските судови наспроти структурата на пресудите на ЕСЧП.

Оттука, треба да се биде внимателен и наместо да се воспоставува и да им се наметнува на судиите една сосема нова структура која тие никогаш не би можеле да ја прифатат во целост и би ја доживувале како октроиран проект или своевидно „туѓо тело“, потребно е да се понуди можност за постепено прифаќање на оние елементи од пресудите на ЕСЧП кои би го подигнале квалитетот на македонските пресуди и би претставувале основа за поголема заштита на човековите слободи и права, а во насока на нивно вградување во досегашниот образец на пишување пресуди. Во таа смисла, би можело да се размислува за постепено унапредување и надградување на постојната структура на домашните пресуди на линија на предностите и придобивките кои ги нуди структурата на Стразбур.

Каква „нова“ структура на пресудите?

Од гореспоменатите причини, овој наставен план (курикулум) наменет за судиите и кандидатите на Академијата за судии и јавни обвинители, нема претензии да понуди готов „рецепт“ или модел на сосема нова структура на пресудите. Наместо тоа, тој повеќе ќе се осврне на потребата од реструктурирање и редизајнирање на домашните пресуди низ призмата на прашањата кои нужно мора да бидат опфатени во образложението на пресудите, а кои произлегуваат од правилната и доследна примена на богатата судска пракса на ЕСЧП како модел.

Тоа би подразбирало дека во рамките на постојната структура на пресудите на македонските судови, би можело да се размислува за внесување на одредени структурни елементи од пресудите на ЕСЧП. Притоа, фокусот би требало да биде насочен кон менување и подобрување на квалитетот на образложенијата на судските пресуди на начин на кој тие би биле појасни и конзистентни. Сето ова би довело до поголема видливост на правдата.

Реструктурирањето на домашните пресуди мора да се фокусира на подобра разработеност на пресудите во делот на нивното образложение како клучен за внесување на стандардите за правично судење разработени во голем број на релеванти пресуди на ЕСЧП донесени за Република Македонија. Деталното и јасно образложение на пресудите влијае врз нивниот квалитет, врз квалитетот на правдата во генерална смисла на зборот, како и врз довербата на граѓаните во правниот систем на земјата и врз правната сигурност. Оттука, образложението на одредена пресуда или одлука никако не смее да биде само формално, или, пак, да го содржи само заклучокот до кој судечкиот судија или совет од судии дошол при постапувањето по одделен предмет, туку треба да содржи јасна и квалитетна аргументација по однос на секој значаен аспект од предметот, со што пресудата би добила на јасност и видливост на изреченото за оној кому му е наменета. На тој начин се обезбедува правичноста на постапката во целина и на делотворен начин се штитат правата на граѓаните.

Во иднина, при изменувањето и дополнувањето на процесните закони, законодавецот би можел да размислува за можноста поединечните судии, во својство на членови на Судскиот совет, во постапките во кои нивниот глас бил во малцинство, да имаат можност да изготвуваат издвоени мислења. Преку оваа форма на судиско изразување тие можат да изразат поинаков став од останатите судии по однос на начинот на кој треба да биде разрешена правната работа (мислење на несогласување) или, пак, по однос на одделни аспекти на предметот, во врска со кои одделниот судија почувствувал потреба да изнесе сопствено образложение, иако во суштина тој судија се согласува со исходот на постапката, односно со одлуката која ја донел судот во поглед на предметот на постапката (мислење на појаснување).

Во прилог на настојувањето за појасна структурираност на пресудите, неопходно е да се прифати еден нов пристап кој следејќи го примерот на пресудите на ЕСЧП ќе овозможи нумерирање на секој нов пасус (параграф) со арапски броеви со што би се постигнало полесно снаоѓање во текстот на пресудата, особено кога станува збор за подолги пресуди во кои „пребарувањето“ низ пресудата се одвива побавно, што за судијата или стручниот судски соработник може да значи непотребно губење време додека се стигне до бараниот дел од пресудата.

Ваквото нумерирање на параграфите во пресудите, на националните судови би им го олеснило цитирањето, односно реферирањето на поединечни делови од пресудите на истиот или друг, повисок суд, со кое било разрешено исто или слично правно прашање. Воведувањето на концептот на нумерација на параграфите, низ соодветно цитирање и повикување на националната судска пракса ќе овозможи отстранување на постојната неконзистентност, како и постепено изедначување на судската пракса на националните судови во Република Македонија.

Предложениот курикулум за структура на пресудите со нивно образложение и правна аргументација, неопходно упатува и на модалитетите на цитирање на начелните правни мислења и ставови на Врховниот суд на Република Македонија како главен носител на улогата за изедначување на судската пракса, како и на најсоодветните начини на цитирање на неговите одлуки, односно релевантните делови од неговите одлуки, на кои би требало да се реферира од страна на пониските судови. Ваквиот заклучок произлегува од констатацијата која е доминантна меѓу судиите дека дури и да не се прифати дека судската пракса на Врховниот суд како највисока судска инстанца во земјата претставува извор на правото, таа сепак може да се користи и на неа да се повикува и реферира како на дополнително средство за правна аргументација.

Понатаму, новиот пристап кон измена на структурата на образложението на македонските пресуди покрај упатувањето на националната судска пракса, понекогаш неминовно го вклучува и упатувањето на стандардите од судската пракса на Стразбуршкиот суд. Во тој контекст, она што осмислените модули на обука го имаат предвид е дека секогаш мора да се води сметка за релевантноста на конкретниот предмет, односно на пресудата која се цитира, од аспект на идентичноста или блискоста на правното прашање кое се третира во таа пресуда на ЕСЧП, како и во националната постапка во која треба да се примени, односно да се реферира на таа пресуда на ЕСЧП. За утврдување на релевантноста од огромно значење е и тоа дали пресудата за која станува збор била донесена од страна на Советот или на Големиот судски совет, дали таа покренала сериозно прашање значајно за толкувањето на Конвенцијата и нејзините протоколи или, пак, подетално разработила одредени принципи важни за натамошното правилно разбирање и примена на Конвенцијата, односно колку често на цитираната пресуда се повикува и реферира во други, слични случаи, и дали таа не е временски надмината, со донесување на други, порелевантни пресуди по однос на истото прашање.⁷

7 Во случај кога постојат повеќе од една релевантна пресуда која разработува конкретен аспект на прашањето, првенство секогаш треба да ѝ се даде на пресудата која била донесена од страна на Големиот судски совет на ЕСЧП како судска формација која одлучува исклучиво по оние предмети кои отвораат нови прашања од суштинско значење за развојот и унапредувањето на судската пракса.

Какво „ново“ образложение на пресудите?

Според судската пракса на ЕСЧП, националните судови имаат обврска да водат сметка за образложеноста на националните судски одлуки, особено кога со нив се менува судската пракса од страна на повисоките судови.

Со оглед дека е предвидено обуките за структурата на пресудите во голем дел да бидат посветени на образложението како суштинска компонента на пресудите, значајно е да се истакне дека во рамките на овие обуки учесниците ќе бидат запознаени со определени клучни елементи кои секоја пресуда мора да го содржи за таа да одговори на потребите на владеењето на правото и на правото на правично судење.

За таа цел, на учесниците на обуките ќе им биде презентирана своевидна листа за проверка (check list) на применливоста на одредени елементи во самата пресуда, во зависност од видот на постапката, односно од правото или слободата од Европската конвенција за човекови права која на одреден начин се третира во дадениот предмет. Таквиот методолошки пристап, на судијата, односно на стручниот судски соработник кој работи на пишувањето на пресудата, треба да му овозможи да се осигура во соодветната и коректна вграденост на стандардите и принципите на ЕСЧП. Затоа, овој курикулум разработува одделни аспекти на образложението на македонските пресуди кои ги тангираат најзначајните членови од Европската конвенција за човекови права, како што се членовите 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10 и 11, како и членот 1 од Протоколот бр. 1 од Конвенцијата.

Во продолжение ќе бидат прикажани клучните елементи на структурата на образложението на пресудите во согласност со прашањата од доменот на Конвенцијата кои тие би можеле да ги засегаат, а кои ќе бидат опфатени со одделните модели од курикулумот, и за коишто ќе бидат изготвени и соодветни листи за проверка (check lists).

Имајќи ја предвид специфичноста на предметите кои се однесуваат на заштитата на правото на живот (член 2) и заштитата од мачење, нечовечко и деградирачко постапување (член 3 од Конвенцијата), неминовна е потребата од образложување на преземените дејствија од страна на надлежното јавно обвинителство и други органи, во насока на обезбедување на процедуралната обврска на државата да спроведе делотворна истрага за да се расветлат сите околности на дадениот случај и да се отстрани каков и да било сомнеж во поглед на начинот на настанувањето на нечија смрт или, пак, на некоја од забранетите форми на постапување и казнување, вклучувајќи го и мачењето и тортурата како облик на најсурово малтретирање, применето заради изнудување на признание за сторено кривично дело.

Поради тоа, образложението на кривичните постапки во контекст на членовите 2 и 3 мора на прецизен начин да одговори за тоа како државата ја реализирала својата позитивна обврска да се заштити животот, да се спречи загубата на живот или да утврди одговорност за лошото постапување. Ваквите образложенија се особено нужни кај пресудите донесени во постапките коишто се однесуваат на кривичните дела од член 142 (Мачење и друго сурово, нечовечко или понижувачко постапување и казнување) и член 143 (Малтретирање во вршење на службата) од Кривичниот законик на Република Македонија.

Со структурата на образложенијата кај овие пресуди треба јасно да се утврди дали на тие судски постапки им претходела целосно ефективна истрага, која била спроведена во согласност со принципите на адекватност, непристрасност и независност, брзина (ажурност) како и принципот на надзор (контрола) во однос на самата истрага и нејзиниот исход/резултат. Пресудата донесена во овие случаи мора да образложи и докаже дали спроведената истрага била темелна при што треба да укаже дека во текот на истрагата немало значителни пропусти, а даденото образложение за таа цел мора да биде доволно детално, при што треба да бидат опфатени сите релевантни аспекти и околности на дадениот предмет.

Оттука, структурата на пресудите во предмети во кои се разгледува можната кривична одговорност на полициските службеници во нивното постапување, неминовно мора да следи доследна правна

анализа во која би се примениле тестовите на ЕСЧП (низ обуката разработени и презентирани во форма на листи за проверки) кои се користат во случаите на употреба на (прекумерна) сила од страна на државните агенти, како и во случаите на смрт на лице лишено од слобода.

Така, на пример, во предметите во кои настапиле смртни последици, како резултат на наводни дејствија на полициските службеници, структурата на образложението на пресудата ќе мора да опфати изложување на елементите на тестот кој ЕСЧП го имплементира за случаите кои опфаќаат жалбени наводи по членот 2 од Конвенцијата, и тоа:

Дали применетата сила била опфатена со една од ситуациите/исклучоците предвидени во член 2 став 2 од Конвенцијата, или поконкретно:

- Дали употребата на сила била законита?
- Дали употребата на сила била апсолутно неопходна?
- Дали постоеле некои други, дополнителни аспекти кои мора да бидат земени предвид (правната и организационата рамка за спроведување на законот, конкретната акција/процес на планирање и спроведување на законот, итн.)?

Во секој случај, кривичните пресуди ќе мора да имаат предвид и јасно да образложат и:

- Дали била донесена одлука за поднесување на кривична пријава/обвинение по пријавувањето на кривичното дело или по службена должност?
- Дали била сериозно земена предвид жалбата против јавнообвинителската одлука со која се одбива покренувањето на истрага или, пак, се прекинува постојната истрага?

Дополнително, курикулумот за обуки ќе вклучи и образложение на пресуди во кривичните постапки во кои се разгледуваат значајни правни прашања кои ја наложуваат потребата од темелно и задоволително изнесување на причините за одлуката, имајќи го предвид ризикот од констатирање повреда на повеќе членови од Конвенцијата, во случај на отсуство на такво образложение. Како пример во оваа насока, би можеле да се земат постапките во кои жалителот пред националните судови се жалел на несоодветно полициско постапување, и ја оспорувал доказната вредност на признанието на неговата вина како доказно средство во кривична постапка поведена против него, како признание изнудено со примена на присилба или закана, што налага образложение од националните судови како во поглед на членот 3 така и во поглед на членот 6 (од аспект на допуштеноста на таквите докази и причините поради кои тие биле прифатени).⁸

При носењето решенија за притвор, односно лишување од слобода, како и решенија за продолжување на притворот, домашните судови, покрај одредбите од ЗКП, и вообичаениот начин на образложување на пресудите кој се применуваше досега, ќе мора да ги прифатат и вклопат стандардите од судската пракса на ЕСЧП кои се однесуваат на членот 5 (право на слобода и безбедност). Со оглед на значењето на ова право, поаѓајќи од фактот дека тоа дава општи гаранции против произволноста и арбитрарноста при лишувањето од слобода, исклучоците од ова право може да се дозволат само во определени, исклучителни околности. Со цел да се утврди дали отстапувањето од ова право било дозволено, односно дали ограничувањето било спроведено во согласност со националниот закон и меѓународните стандарди, нужно е да се образложат причините поради кои судијата се определил за лишување од слобода, односно одредување на мерка притвор како најсоодветна мерка во дадените околности и дали во дадениот случај не постоеле некои други, помалку интрузивни мерки со кои би била постигната истата цел. Притоа, од надлежниот суд се очекува на разумен и разбирлив јазик да ја наведе и правната основа, и околностите во коишто прибегнувањето кон определена мерка на лишување од слобода би можело да се смета оправдано и законито, во линија со стандардите на ЕСЧП.

⁸ Од овој аспект е особено релевантна пресудата на ЕСЧП во случајот на Хајрулаху против РМ, жалба бр. 37537/07, пресуда од 29 октомври 2015 година

Образложението на одлуките за притвор во контекст на членот 5 од Конвенцијата ќе мора да даде детален одговор на сите аспекти од оваа одредба, вклучително и:

- Дали веднаш и на јазик кој е разбирлив, лицето било известно за причините за неговото лишување од слобода и за делото коешто му се става на товар? (член 5 став 2)
- Дали постоело разумно сомнение за неговото апсење, на линија на претпоставката за невиност, како и дали постоела каква било легитимна цел која би го оправдала задржувањето, односно лишувањето од слобода?
- Дали не постоеле и други, алтернативни и помалку интрузивни мерки преку кои би се постигнала истата цел поради којашто бил изречен притворот?

Особено е значајно структурата на решенијата за притвор да го избегне користењето на идентични, шематизирани формулации со кои се оправдува продолжувањето на притворот како во првиот случај кога тој бил изречен, без притоа да се води сметка за нивните конкретни и индивидуални околности, што би довело до прекршување на член 5 став 3. Индивидуалниот пристап кон секој притвореник во зависност од конкретните околности на случајот е од особено значење за задоволување на строгите и јасни гаранции во однос на правото на слобода и безбедност.

Структурата на пресудите и нивното образложение се значајни од аспект на процедуралните барања на членот 6 од ЕКЧП за соодветно образложение во предмети кои третираат кривична материја и затоа ним ќе им биде обезбедено посебно место во рамките на предложените модули на обуки.

Образложението на кривичните пресуди во контекст на членот 6, отвора цела низа прашања кои мора да бидат адресирани низ структурата на тие пресуди, а кои можат да влијаат врз правичноста на целокупната постапка, вклучително и неприсуството на обвинетиот/осомничениот (член 6 став 3 (г)); постоењето добра причина за неприсуство на сведоците (или на добра причина да не се изведуваат докази на судењето); образложувањето на причините за прифаќање или неприфаќање на доказите; обезбедување причини за одбивање на барањето на обвинетиот да се повикаат сведоци и сл.

Севкупно, структурираното образложение на пресудите донесени во кривичните постапки треба да овозможи да се изнесат најважните причини за пресудата преку адресирање на најзначајните прашања и обезбедување на целосна контрадикторност на постапката, како и доследно придржување кон процедуралните гаранции за обезбедување на еднаквоста на оружјата според членот 6 став 4 од Конвенцијата. Во таа смисла, како што беше и погоре споменато, од посебна важност е образложувањето на сите аспекти кои се однесуваат на причините поради кои судечкиот суд оценил дека е непотребно да бидат изведени одредени докази, поради кои не биле повикани определени лица предложени како сведоци, или, пак, поради кои не било дозволено вештачење или сослушување на определен вештак.

Сесиите на почетните обуки претставени подолу се однесуваат и на прашањето за образложение на пресудите во граѓанските и управните постапки, како значаен сегмент на структурата на овој вид пресуди. Во таа смисла, очекувањата се овие пресуди да содржат причини за неодржување на усна, јавна расправа во постапките во кои таа е неопходна (со посебен фокус на управните спорови).⁹ Истовремено, граѓанските предмети изискуваат и прецизно образложение за причините за отстапување од судската пракса, со оглед дека од судиите не се бара, односно тие немаат апсолутна обврска да не отстапуваат од создаденото прецедентно право на повисокиот, Врховен суд, туку тие мора да се придржуваат кон обврската да изнесат темелно и задоволително образложение и целосно издржана аргументација по однос на потребата од отстапување од претходно воспоставената пракса на постапување во одредена категорија предмети, односно во однос на определен вид правни прашања.

⁹ Ова, впрочем, беше една од основите врз основа на која ЕСЧП констатираше повреда на членот 6 во предметот на Миткова против Република Македонија (види *Mitkova v. Macedonia*, жалба бр. 48386/09, пресуда од 15 октомври 2015).

Посебен аспект претставува реструктурирањето на образложенијата на пресудите кои се однесуваат на права од членовите 8, 9, 10 и 11 од Европската конвенција за човекови права, како и на пресудите кои ја третираат сопственоста од членот 1 од Протоколот бр. 1 кон Конвенцијата.

Кога станува збор за правата и слободите загарантирани со членот 8 (право на почитување на приватниот и семејниот живот), членот 9 (слобода на мислата, совеста и вероисповеста), членот 10 (слобода на изразување) и членот 11 (слобода на собирање и здружување), најпрво треба да се има предвид дека тие не се апсолутни права, туку влегуваат во категоријата на квалификувани права. Сепак, ваквите ограничувања треба да бидат толкувани стриктно и ограничено и секогаш мора да постои оправдана и уверлива потреба дали било неопходно да се пристапи кон ограничување на правото.

Од тие причини, сите овие права може да подлежат на извесни ограничувања под услов да бидат исполнети условите кои се предвидени во ставот 2 од конкретната одредба со која се штити тоа право, односно слобода. Токму затоа, структурата на образложението на пресудите во кои се третираат прашања врзани за овие слободи и права, нужно ќе мора да го рефлектира познатиот тест на пропорционалност на Европскиот суд за човекови права.

Во таа смисла, овој курикулум, на учесниците на почетните обуки ќе им овозможи запознавање и доследна примена на секој од елементите на пропорционалната анализа, која има цел да се утврди дали ограничувањето на некое од квалификуваните права било прифатливо, преку давање одговор на следниве прашања:

- Дали дошло до извесно вмешување, загрозување или нарушување на одредено право?
- Дали таквото вмешување било во согласност со закон? Тоа треба да се утврди со примена на дефиницијата за тоа што е законско вмешување, односно закон во смисла на Конвенцијата (закон кој мора да биде достапен, јасен, предвидлив за граѓаните).
- Која била легитимната цел за вмешувањето во одредено право?
- Дали таа легитимна цел била неопходна во едно демократско општество?
- Дали ограничувањето на правото било сразмерно (пропорционално) на таа легитимна цел?

СОДРЖИНА НА ПРОГРАМАТА

СЕСИЈА 1: ПРАВНО РАСУДУВАЊЕ

1. **ВОВЕД ВО ПРАВНОТО РАСУДУВАЊЕ**
2. **ЕЛЕМЕНТИ НА ПРАВНОТО РАСУДУВАЊЕ**
 - Основни поими и категории на правната логика
 - Специфичноста на правните норми како премиси
3. **ДЕДУКТИВНО РАСУДУВАЊЕ**
 - Категорички силогизам
 - Ентимем
 - Полисилогизам
 - Вреднување на пресуди – избор на премиси
 - Валидност и цврстина на премисите
 - Правила на категоричкиот силогизам
 - Примери за дедуктивно расудување
4. **ИНДУКТИВНО РАСУДУВАЊЕ**
 - Индуктивна генерализација
 - Аналогија
 - Примери за индуктивно расудување
5. **СОКРАТСКИ МЕТОД**
6. **ЛОГИЧКИ ГРЕШКИ**
 - Формални грешки
 - Грешки во категоричките силогизми
 - Грешки во хипотетичките силогизми
 - Грешки во дисјунктивните силогизми
 - Неформални (материјални) грешки

СЕСИЈА 2: ОСНОВИ И МОДЕЛИ НА ПРАВНАТА АРГУМЕНТАЦИЈА

1. **АРГУМЕНТАЦИЈАТА И ТОЛКУВАЊЕТО НА ПРАВНИТЕ НОРМИ**
2. **ПРИОДИ НА ПРАВНАТА АРГУМЕНТАЦИЈА**
 - Логички период
 - Реторички период
 - Дијалогски период
3. **ОСНОВНИ ТЕМИ ВО ПРАВНАТА АРГУМЕНТАЦИЈА**
 - Филозофска компонента
 - Теоретска компонента
 - Реконструкциска компонента
 - Емпирииска компонента
 - Практична компонента
4. **МОДЕЛИ НА ПРАВНА АРГУМЕНТАЦИЈА**
 - Аргументационен модел на Тулмин
 - Меккормикова теорија на оправданост на судските одлуки
 - Процесна теорија на правна аргументација на Алекси
 - Теорија на оправданост на правните толкувања на Аарнио
 - Теорија на трансформации во правото на Печеник
 - Прагма-дијалектичка теорија на правна аргументација
 - Теорија на комуникациска рационалност на Хабермас

СЕСИЈА 3: ПРАВНАТА АРГУМЕНТАЦИЈА ВО НОВАТА РЕТОРИКА НА ПЕРЕЛМАН

1. Рамки на аргументацијата

- Демонстрација и аргументација
- Контакт на умовите
- Говорникот и публиката
- Публиката како конструкција на говорникот
- Прилагодување на говорникот кон публиката
- Уверување и разубедување
- Универзална публика
- Аргументација пред еден слушател
- Самоодлучување
- Ефекти на аргументацијата
- Аргументација и насилство
- Аргументација и посветеност.

2. Почетна точка на аргументите

3. Избор на податоци и нивна адаптација на целите на аргументацијата

4. Презентација на податоците на податоците во форма на дискурс

5. Техники на аргументацијата

- Квазилогички аргументи
- Аргументи засновани на структурата на реалноста
- Релации кои ја воспоставуваат структурата на реалноста
- Дисоцијација на концепти
- Интеракција на аргументите

СЕСИЈА 4: СТУДИИ НА СЛУЧАИ

1. АНАЛИЗА НА АРГУМЕНТИТЕ ВО ПРЕСУДИТЕ И ДРУГИ АКТИ ВО ПРАВОСУДСВТОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

- Препознавање на аргументите
- Анализа на квалитетот на аргументите, препознавање на логичките грешки и погрешните заклучоци
- Оправданост и образложеност на пресудите

СЕСИЈА 5: ПРАКТИЧНИ СОВЕТИ И ВЕЖБИ ЗА ПРИМЕНА НА ПРАВНАТА АРГУМЕНТАЦИЈА

- Составување куси аргументи (некои општи правила)
- Индентификување на премиси и конклузија
- Развивање на идеите во природен редослед
- Започнување од релијабулни премиси
- Конкретност и концизност
- Ставање акцент на суштината
- Употреба на конзистентни термини
 - Генерализации
- Употреба на повеќе од еден пример
- Употреба на репрезентативни примери
- Критичност кон статистичките податоци
- Разгледување на спротивни примери
 - Аргументи со аналогија
- Аналогија со релативно слични примери
 - Извори
- Цитирање на изворите
- Веродостојност и независност на изворите
- Внимателност во употребата на дигитални информации
 - Аргументи за каузалност
- Корелации и алтернативни објаснувања
- Работа со најверојатното објаснување
- Очекување на комплексност
 - Примена на дедуктивните аргументи: *modus ponens*, *modus tollens*, хипотетички силогизам, дисјунктивен силогизам, дилема, *reductio ad absurdum*
 - Изработка на аргументативен есеј (елементи)
- Разгледување на проблемот и истражување
- Презентација на аргументите
- Демонстрација на доказите
 - Усни аргументи
- Процес на подготовка и испорачување на форензички говор
- Други облици на подготовка и примена на аргументите во компаративното право
- Воведен збор
- Подготовка на сведоците
- Вкрстено испрашување
- Мислења на вешти лица
- Сумирање и завршен збор
- Етика и судски протокол

ЛИТЕРАТУРА И РАБОТНИ МАТЕРИЈАЛИ:

- Aldisert, R.J. (1997). *Logic for Lawyers, A Guide to Clear Legal Thinking*, National Institute for Trial Advocacy, Notre Dame, Indiana.
- Feteris, E.T. (1999). *Fundamentals of Legal Argumentation*, Kluwer Academic Publishing.
- Goltzberg, S. (2017). *L'argumentation juridique*. Dalloz.
- Visković, N. (2009). *Argumentacija i pravo. Dosije*
- Perelman, C., Olbrechts-Tyteca, L. (2013). *The New Rhetoric, A Treatise on Argumentation*, University of Notre Dame Press.
- Решени предмети од судовите во Република Македонија
- Polchinski, P.D. (2000). *Elements of Trial Practice, Lawyers and Judges Publishing Company, Tucson, Arizona*.
- Weston, A. (2009). *Rulebook of Arguments*. Hackett Publishing. Cambridge.
- Извештаи на организации за следење на состојбите со судството во Република Македонија
- Polchinski, P.D. (2000). *Elements of Trial Practice, Lawyers and Judges Publishing Company, Tucson, Arizona*.
- Weston, A. (2009). *Rulebook of Arguments*. Hackett Publishing. Cambridge.
- Видеоматеријали од примена на аргументација во судењата
- Aldisert, R.J. (1997). *Logic for Lawyers, A Guide to Clear Legal Thinking*, National Institute for Trial Advocacy, Notre Dame, Indiana.
- Feteris, E.T. (1999). *Fundamentals of Legal Argumentation*, Kluwer Academic Publishing.
- Goltzberg, S. (2017). *L'argumentation juridique*. Dalloz.
- Golden, J.L. & Corbett, E.P. J (1998). *Classical Rhetoric for the Modern Student*, Oxford University Press.
- Perelman, C., Olbrechts-Tyteca, L. (2013). *The New Rhetoric, A Treatise on Argumentation*, University of Notre Dame Press.
- Polchinski, P.D. (2000). *Elements of Trial Practice, Lawyers and Judges Publishing Company, Tucson, Arizona*.
- Weston, A. (2009). *Rulebook of Arguments*. Hackett Publishing. Cambridge.

ВЕЖБИ И ПРИМЕРИ

I. (Не)прифатливост на генерализации во аргументите за правните докази¹⁰

(1) Лицето В. З. е сведок на обвинителството во случај на кражба и вели дека со возило поминал на местото на настанот и видел човек кој става кутии во комбе. В. З. изјави дека било премногу темно за да се види како изгледал човекот, но комбето изгледало сино. Адвокатот на одбраната го коментира сведочењето на В. З. во неговата завршна изјава и го истакнува следниов аргумент: „Општо познато е дека боите се тешко препознатливи во мрак. На места со слабо осветлување, сината боја може да се меша со зелена и обратно. В. З. сведочеше дека автомобилот бил син, но оваа опсервација може да биде погрешна. Местото на настанот било многу темно, и оваа околност ја зголемува веројатноста дека неговата опсервација е неточна“.

(2) Лицето У. П. е сведок на одбраната во судскиот процес за кражба. У. П. е мајка на обвинетиот и му даде алиби. Според У. П., обвинетиот гледал телевизија во нејзината куќа за време на кражбата. Обвинителот во своето вкрстено испрашување и завршни зборови, го доведува во прашање кредибилитетот на алибито на У. П. Според обвинителот: „Мораме да ја разгледаме можноста дека У. П. лажеше кога сведочеше. Општо познато е дека мајка ќе направи сè за да го заштити своето дете. Фактот дека У. П. е мајката на обвинетиот, ја зголемува веројатноста дека лажеше кога му даде алиби за вечерта кога кражбата се случила“.

(3) Лицето Ф. Д. е на судење за убиство. Според обвинителството, Ф. Д. го убил својот сосед М. М. со пушка. Сопругата на Ф. Д., лицето Н. Д., сведочи за обвинителството и вели дека Ф. Д. го застрелал М. М. Ф. Д. тврди дека е невин и дека Н. Д. била таа која го убила М. М. Форензичката истрага открила отпечатоци од прсти на пушката и од Ф. Д., и од Н. Д. Обвинителот ја користи статистиката за извршен криминал како аргумент против Ф. Д.: „Само 8 % од убијците се жени. Затоа е многу поверојатно дека Ф. Д., а не Н. Д., е лицето кое го застрелало М. М.“

(4) Лицето Х. К. е на судење за кражба. Х. К. е роден во Сомалија, а обвинителот обезбедил статистички податоци за сторен криминал, кои покажуваат дека луѓето од сомалиско потекло се претежно застапени со фактор седум меѓу осудените за ситни кражби.

Според обвинителот, овие статистички податоци одат во прилог на обвинението против Х. К.: „Фактот што ситните кражби се почести кај луѓето од сомалиско потекло не мора да значи дека Х. К. го извршил дадениот прекршок, но тоа ја зголемува веројатноста“.

(5) Лицето Т. Л. е на судење за трговија со дрога. Т. Л. има три претходни пресуди за истиот прекршок, а обвинителот тврди дека со тоа се зголемува веројатноста дека Т. Л. е виновен и во конкретниот случај: „Претходните пресуди за истиот прекршок покажуваат дека Т. Л. е подготвен да изврши ваков вид криминал. Тие значително ја зголемуваат веројатноста дека тој е виновен“.

II. Аналогии¹¹

Пример 1

- Џон е крадец.
- Правилото дека крадците се казнуваат се применува на случајот на Џон. Применливоста е причина да се употреби ова правило за конкретниот случај.
- Во случајот не се споменуваат причини зошто правилото не би требало да се применува, па претпоставка е дека такви причини не постојат (заклучок по дифолт?).
- Постои една причина за да се примени правилото и ниту една за да не се примени.
- Бидејќи (логично) се претпоставува дека причините за примена на правилото ги надминуваат причините против.
- Затоа, (логично) правилото важи за случајот на Џон и кон него е припоена неговата последица (Џон е казнив).

10 Dahlman, C. (2017). Unacceptable Generalizations in Arguments on Legal Evidence. *Argumentation* 31: 83–99 DOI 10.1007/s10503-016-9399-1

11 Haage, J (2005). The Logic of Analogy in the Law, *Argumentation* 19:401-415, DOI 10.1007/s10503-005-0506-y

Пример 2

- Џон е проневерувач (не крадец).
- Правилото дека крадците можат да бидат казнети не се применува на случајот на Џон, и ова е причина тоа правило да не се применува на овој конкретен случај.
- Проневерата е слична на кражба и претпоставувам дека (во однос на примерот) не постои правило што ја прави проневерата казнива. Овие два факти заедно се причина да се примени правилото за кражба и на случаи на проневера (аналогна примена на правила).
- Правилото за кражба е дел од кривичниот закон и е причина да се зголеми тежината на неприменливоста на правилото како причина против примена на правилото (нема аналогија во кривичниот закон).
- Во конкретниот случајот на Џон постои причина да се примени и причина да не се примени правилото. Бидејќи случајот не споменува други причини, се претпоставува (по дифолт) дека нема такви причини.
- Мора да се донесе, одлука која од наведените причини натежнува повеќе.
- Доколку сличноста помеѓу кражба и проневера се земе со цел да се увиди разликата, причината за примена ја натежнува причината против примена, и правилото се применува. Бидејќи
 1. правилото не е применливо; и
 2. причините за примена се засноваат на сличноста на видот на случајот, ова е случај со аналогна примена.
- Ако неприменливоста на правилото, поткрепено со забраната за аналогна примена на правилата во кривичниот закон, се земе предвид за да ја преовлада сличноста помеѓу кражбата и проневерата, причината против примена ја надминува причината за примена и правилото не се применува. Џон не е казнив, врз основа на правилото дека крадците се казниви. (Одбивање да се примени правилото аналогно).

III. Контрариум

- (1) Сега, како може да очекувате некој што бил малициозен спрема сопствените интереси, да биде пријателски расположен спрема другите?
- (2) Сега, зошто да мислите дека оној што веќе знаете дека е неверен пријател, може да биде чесен непријател?
- (3) Како може да очекувате личност чија ароганција е неподнослива во приватниот живот, да биде пријатна кога е на власт, и
- (4) оној што во разговор меѓу пријателите никогаш не ја зборува вистината, да се воздржи од лаги на јавни настапи?
- (5) Дали се плашиме да се бориме со нив во рамнините кога ги фрливме од ридовите?
- (6) Кога тие беа побројни од нас, тие не беа еднакви со нас; сега кога ние сме побројни од нив, дали се плашиме дека тие ќе бидат подобри од нас?

IV. Примена на историски аргументи¹²

Тип 1:

- 1) P' е намерата на законодавецот
- (2) P'

Структурата на втората форма е следната:

- (1) P, е а законодавецот средство за завршување на Z
- (2) $\neg P' \rightarrow \neg Z$
- (3) P'

¹² Plug, J.H. (2005). Reconstructing and Evaluating Genetic Arguments in Judicial Decisions. *Argumentation* (2005) 19: 447-458, DOI 10.1007/s10503-005-0511-1

Пример: Холандскиот закон за сообраќај, во кој се споменува рок од 4 недели. Прашањето на кое што треба да се одговори е дали овој рок од 4 недели треба да се толкува како фиксен рок. Ако судијата ја користи првата основна форма на аргументот за да го оправда своето толкување, неговата аргументација би можела да се одвива на следниов начин:

Четиринеделниот рок треба да се толкува како фиксен рок (P'), бидејќи од парламентарните документи, јасно произлегува дека тоа била намерата на законодавецот.

Во овој пример, судијата образложува дека терминот од 4 недели треба да се толкува како фиксен рок (интерпретација P') повикувајќи се на законодавецот. Во теоријата на прагма-дијалектичка аргументација, аргументот од надлежните се толкува како поттип на симптоматска аргументација. Предлогот се смета за прифатлив, бидејќи авторитативниот извор вели така.

Со други зборови, изворот се третира како знак дека предлогот припишан на овој извор е прифатлив. Шемата на овој специфичен случај на симптоматска аргументација може да се формулира на следниов начин:

Стојалиште: Интерпретација P'

бидејќи: од парламентарни документи, се чини дека намерата на законодавецот била P'.

и: намерата на законодавецот укажува на прифатливост на толкување на законот.

Тип 2:

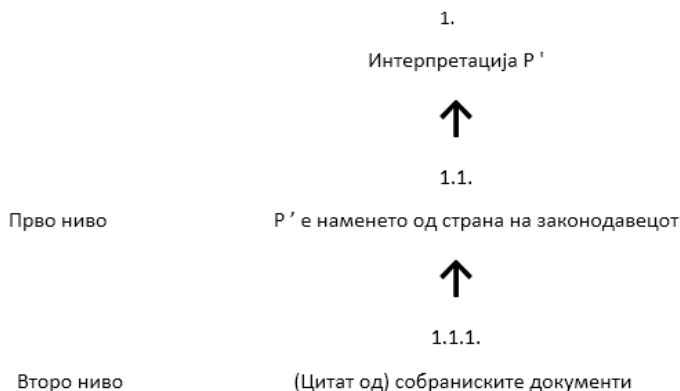
Четиринеделниот рок треба да се толкува како фиксен рок (P'), бидејќи флексибилниот датум (-P') нема да успее да го намали бројот на сообраќајни прекршоци (-З), а намалување е пожелно поскоро, што се согледува во парламентарните документи кои очигледно укажуваат на тоа дека намерата на законодавецот е да го намали големиот број сообраќајни прекршоци (З).

Како што беше случајот во првиот пример, судијата се осврнува на намерата на законодавецот, но тука преовладува стојалиштето во кое изречените толкувања се директно засновани со повикување на последиците од толкувањето. Затоа, шемата на аргументации не е симптоматска, туку прагматична. Во прагма-дијалектичката типологија на шеми на аргументации (2002, 101) прагматичната аргументација е поттип на каузалната аргументација. Во овој поттип се препорачани одредени дејствија и аргументацијата се состои од сумирање на (не)поволните последици и од (не)усвојувањето на тој тек на дејствување. Шемата на аргументи за втората форма на историските аргументи може да биде како следново:

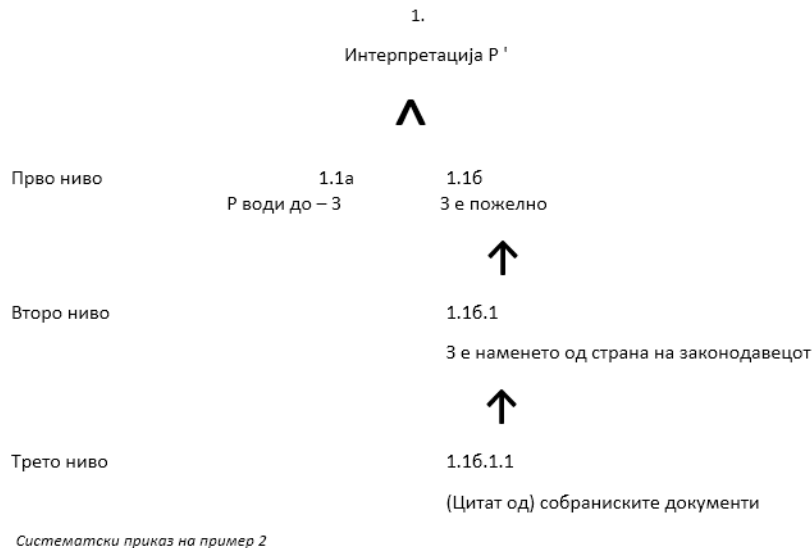
Стојалиште: Интерпретација P'

затоа што: интерпретацијата -P' води кон -З

и: З е пожелно поради законодавецот

1. Систематски приказ на пример 1

V. Презумпции¹³

1. „Презумпција“ понекогаш се користи за назначување меродавен принцип на правно размислување, на пример, претпоставка дека луѓето постапуваат чесно или претпоставка за разумност.

2. „Презумпција“, исто така, се користи за да се формулира изјава за поврзаноста помеѓу два факти. По докажувањето за постоење на еден факт, може да се претпостави дека постои и друг факт со обичен процес на размислување. Во традицијата на граѓанското право, овие претпоставки се познати како „претпоставки за факти“ или „судски претпоставки“ (Taruffo 2001). Во Соединетите Американски Држави, овие претпоставки се нарекуваат „допуштени заклучоци“. Во британското право, овие претпоставки се нарекуваат „времени претпоставки“ (Allen and Callen 2003; Dennis 2013). Како што објаснува Едмунд Морган, оваа претпоставка „не вклучува право, ниту процедурално ниту материјално, карактеристично за правниот процес на утврдување на постоењето или непостоењето на факти“ (1943, 246).

3. „Презумпција“, исто така, претставува несоборливо правило на материјалното право формулирано врз основа на претпоставки. На пример, по докажување со рендгенски снимки или други клинички докази дека рударот кој копа јаглен има пневмокониоза, со законски одредби уверливо се претпоставува дека рударот е целосно оневозможен за работа и затоа има право на надомест, а сопственикот на рудникот воопшто не смее да го оспори тоа (Allen, Kuhns et al 2011, 736). И во обичајното право и во граѓанското право, овие претпоставки се нарекуваат „конечни“ или „несоборливи“.

4. Дополнително, „презумпција“ означува правило кое укажува на тоа на која страна е ставен товарот на докажување. Со други зборови, презумпцијата изразува дека товарот на докажување му е доделен на противникот. Парадигматски пример е презумпцијата на невиност. Како што истакнува Лафлин (Laughlin), „презумпцијата е уште еден начин да се каже дека товарот е врз обвинителството да ја убеди поротата за вината на обвинетиот“ (1953, 199).

5. „Презумпција“, исто така, укажува на владеење на правото кое го преместува товарот на изнесување докази на противникот. Ова правило бара фактот да се утврди врз основа на докази за друг факт во отсуство на доволно докази за непостоењето на претпоставениот факт. Пример за оваа претпоставка е правило за поштенско сандаче: „Се претпоставува дека соодветно адресирано, заверено и испратено писмо е навремено доставено до примачот“ (McCormick 2013,

¹³ Gama, R. (2017). The Nature and the Place of Presumptions in Law and Legal Argumentation, *Argumentation* (2017) 31: 555–572, DOI 10.1007/s10503-016-9417-3.

§ 343). Ако една страна утврди дека писмото е правилно испратено, тогаш мора да постои доказ/наод дека обвинетиот го примил писмото, освен ако страната на која се применува претпоставката изнесе доказ дека писмото не е примено. Во американското право, оваа претпоставка се нарекува „презумпција на пукнатина“, врз основа на аргументите на Тајер (Thayer) дека презумпцијата исчезнува кога се изнесуваат доволно докази или „задолжителна презумпција која го префрла товарот на изведување на докази“. Во британското право оваа претпоставка се нарекува „доказна претпоставка“ (Allen, Kuhns et al 2011, 737; Dennis 2013, 420).

6. Понатаму „презумпција“ означува соборлива правна претпоставка што го поместува товарот на докажување на противникот. Овие претпоставки се нарекуваат „убедливи претпоставки“ во британското право и „презумпции кои го распределуваат товарот на докажување“ во американското право. Како што забележува Денис (Dennis), овие претпоставки „означуваат заклучок што мора да биде изведен од 'наоѓачот на фактите' за докажување на основниот факт на претпоставката, освен ако заклучокот е побиен од страната што го оспорува“ (Dennis 2013, 421). На пример, презумпцијата за легитимитет утврдува дека детето родено за време на валидноста на бракот е дете на сопругот. Оваа претпоставка го става товарот на докажување на таткото кој го негира татковството на детето родено или зачнато за време на бракот.

СОДРЖИНА НА ПРОГРАМАТА

СЕСИЈА 1 – ВОВЕДНА СЕСИЈА ЗА СТРУКТУРАТА НА СУДСКИТЕ ПРЕСУДИ

- Воведни напомени за значењето на структурата на пресудите и нејзиното влијание врз квалитетот на правдата, заштитата на човековите слободи и права и правната сигурност
- Образложението на пресудите како клучна компонента на структурата на судските пресуди
- Структура на македонските пресуди наспроти структурата на пресудите на ЕСЧП
- Разлики и предности на структурата на пресудите на ЕСЧП
- Можност за инкорпорирање на одделни сегменти од структурата на пресудите на ЕСЧП во пресудите на судовите во Република Македонија
- Предлог за реструктурирање на пресудите на судовите во Република Македонија, со посебен акцент на образложението и правната аргументација
- Интерактивна дискусија со споделување искуства на домашните судии и стручни соработници за нивните клучни предизвици при драфтирањето/конципирањето на пресудите и потребата од измена, односно редизајнирање на постојниот образец на пресудите
- Нумерирање и цитирање на домашните пресуди
- Цитирање на праксата на Европскиот суд за човекови права како средство за правна аргументација на пресудите
- Начин на пишување на издвоени мислења и можност за нивно воведување во структурата на македонските пресуди

СЕСИЈА 2 – СТРУКТУРА И ОБРАЗЛОЖЕНИЕ НА ГРАЃАНСКИТЕ И УПРАВНИТЕ ПРЕСУДИ ВО СОГЛАСНОСТ СО БАРАЊАТА НА ЧЛЕНОТ 6 ОД ЕКЧП

- Дискусија за клучните предизвици во врска со постојната структура на пресудите во граѓанските и во управните предмети
- Насоки врз основа на структурата на пресудите на ЕСЧП во граѓанските и во управните предмети
- Анализа на клучните пресуди на ЕСЧП по однос на РМ во кои е констатирано отсуство на образложение или неконзистентност на домашната судска пракса
- Студии на случај
 - Beian v. Romania (No. 1), (жалба бр. 30658/05), пресуда од 6 декември 2007
 - Атанасовски против Македонија (жалба бр. 36815/03), пресуда од 14 јануари 2010
 - Стоилковска против Македонија (жалба бр. 29784/07), пресуда од 18 јули 2013
 - Миткова против Македонија (жалба бр. 48386/09), пресуда од 15 октомври 2015
- Позитивни примери на задоволително образложени и правно аргументирани пресуди од праксата на Врховниот суд и/или пониските судови во РМ, како и од управното судство

СЕСИЈА 3 – СТРУКТУРА И ОБРАЗЛОЖЕНИЕ НА КРИВИЧНИТЕ ПРЕСУДИ ВО СОГЛАСНОСТ СО БАРАЊАТА НА ЧЛЕНОВИТЕ 2, 3, 5 И 6 ОД ЕКЧП

- Дискусија за клучните предизвици во врска со постојната структура на кривичните пресуди и за решенијата за определување мерка притвор и за продолжување на притворот
- Насоки врз основа на структурата на пресудите на ЕСЧП во кривичните предмети
- Студии на случај

За член 5

Миладинов и други против Македонија (жалби бр. 46398/09, 50570/09 и 50576/09), пресуда од 24 април 2014

Василкоски и други против Македонија (жалба бр. 28169/08), пресуда од 28 октомври 2010

За член 2 и 3

Китановски против Македонија (жалба бр. 15191/12), пресуда од 22 јануари 2015

Андоновски против Македонија (жалба бр. 24312/10), пресуда од 23 јули 2015

За член 3 и член 6

Хајрулаху против Македонија (жалба бр. 37537/07), пресуда од 15 октомври 2010

За член 6

Солаков против Македонија (жалба бр. 47023/99), пресуда од 31 октомври 2001

Стоименов против Македонија (жалба бр.17995/02), пресуда од 5 април 2007

Пападакис против Македонија (жалба бр.50254/07), пресуда од 26 февруари 2013

Трампевски против Македонија (жалба бр. 4570/07), пресуда од 10 јули 2012

Позитивни примери на задоволително образложени и правно аргументирани пресуди од праксата на домашните судови

СЕСИЈА 4 – СТРУКТУРА И ОБРАЗЛОЖЕНИЕ НА ПРЕСУДИТЕ ВО СОГЛАСНОСТ СО БАРАЊАТА НА ЧЛЕНОВИТЕ 8, 9, 10 И 11 ОД ЕКЧП, КАКО И ЧЛЕНОТ 1 ОД ПРОТОКОЛОТ БР. 1 КОН КОНВЕНЦИЈАТА

- Концепти опфатени со секој од членовите (дом, семејство, кореспонденција, приватен живот, семеен живот, лични податоци, вера, вероисповед, сопственост и легитимно очекување, итн.)
- Примена на тестот на пропорционалност како алатка за правна аргументација на пресудите
- Студии на случај

Митови против Македонија (жалба бр. 55365/13), пресуда од 16 април 2015

Поповски против Македонија (жалба бр. 12316/07), пресуда од 31 октомври 2013

Карајанов против Македонија (жалба бр. 2229/15), пресуда од 6 април 2017

Викентијевиќ против Македонија (жалба бр. 50179/07), пресуда од 6 февруари 2014

Арсовски против Македонија (жалба бр. 30206/06), пресуда од 15 јануари 2013

Андоноски против Македонија (жалба бр. 16225/08), пресуда од 17 септември 2015

Позитивни примери на задоволително образложени и правно аргументирани пресуди од праксата на домашните судови

СЕСИЈА 5 – ПИШУВАЊЕ И ПРАВНА АРГУМЕНТАЦИЈА НА ПРЕСУДИ

- Анализа на студија на случај по избор на предавачот
- Изработка (драфтирање) на пресуда во согласност со редефинираната структура за образложување и правна аргументација на пресуди
- Користење на листи за проверка
- Користење и цитирање на праксата на ЕСЧП
- Евалуација на учесниците врз основа на доставената задача

РАБОТНИ МАТЕРИЈАЛИ ЗА СИТЕ СЕСИИ

- Прирачник со предлог-модел за структура и образложување на пресудите поткрепени со соодветни листи за проверка (check-lists)
- Сценарија за анализа на студии на случај
- Избрани пресуди на Европскиот суд за човекови права
- Избрани пресуди на судовите во Република Македонија
- Други работни материјали, вклучително и соодветни публикации и други материјали на Европскиот суд за човекови права/Советот на Европа и други издавачи, по потреба и според мислењето на предавачот на обуката

ЦЕНТАР ЗА ПРАВНИ
ИСТРАЖУВАЊА И АНАЛИЗИ. ■
CENTER FOR LEGAL RESEARCH AND ANALYSIS

contact@cpia.mk
www.cpia.mk